

Կարծիք

Էմմա Աշոտի Թավադյանի «Հարկային քաղաքականության ազդեցության գնահատումը ՀՀ մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ՝ ներկայացված Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Հանդիսանալով պետական կարգավորման կարևորագույն գործիքներից՝ հարկային քաղաքականությունն անմիջական ազդեցություն ունի տվյալ երկրի մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա: Արդյունավետ իրականացվող հարկային քաղաքականությունը մի կողմից ապահովում է ֆիսկալ գործառույթի՝ պետության բյուջեն հարկային եկամուտներով համալրումը, մյուս կողմից նպաստում է ներդրումների ավելցմանն ու չի դրդում բնակչությանը խուսափել հարկերի վճարումից: Բացի այդ, գրագետ հարկային քաղաքականությունը նաև հիմք է հանդիսանում տնտեսության կայուն զարգացման համար:

Այս առումով ընտրված ատենախոսության թեմայի արդիականությունն ավելի է կարևորվում, պայմանավորված այն հանգամանքով, որ վերջին տարիների ընթացքում ՀՀ տնտեսական աճի հիմքում են ընկած եղել արտաքին գործոններ և երկիրը կանգնած է էական ներքին զարգացում ապահովելու զգալի խոչընդոտների առջև: Աշխատանքում փորձ է արվել բացահայտել հարկաբյուջետային քաղաքականության և տնտեսական աճը բնութագրող մակրոտնտեսական ցուցանիշների միջև կապը ՀՀ համար:

Հեղազոտության նպատակներն ու խնդիրները

Ատենախոսության նպատակն է գնահատել Հայաստանի հարկային քաղաքականության ազդեցությունը երկրի տնտեսական աճը բնութագրող մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա և բացահայտել հարկային քաղաքականության հետագա զարգացման ուղիներն ու հնարավորությունները: Նշված նպատակի իրականացման համար աշխատանքում դրվել և լուծվել են հետևյալ խնդիրները.

- Հետազոտել հարկային համակարգի դերը, գործառույթները և բովանդակությունը,
- Վերլուծել հարկային համակարգի և տնտեսական աճը բնութագրող առանցքային մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոխկապվածությունները,
- Համակարգել հարկերի գործառույթները փոխակերպվող տնտեսություն ունեցող երկրների համար,
- Վերլուծել ՀՀ հարկային մուտքերի դինամիկան և ժամանակակից միտումները,
- Ուսումնասիրել ՀՀ հարկային քաղաքականության հնարավոր սցենարները,
- Ելնելով հարկային համակարգի տնտեսական աճը բնութագրող մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոխկապվածությունից՝ ձևավորել հարկային մուտքերի վերին և ստորին սահմանները,
- Ներկայացնել հարկային բարեփոխումների առաջնահերթ խնդիրները և դրանց լուծման ուղիները,
- Գնահատել հարկային եկամուտների և մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոխկապվածությունը:

Հիմնական գիտական արդյունքները և հեղազոտության նորույթը

Ատենախոսական հետազոտության գիտական նորույթ պարունակող ամենակարևոր արդյունքները հետևյալն են՝

1. Գնահատվել է հարկման մակարդակների միջակայքը: Բացահայտվել է, որ հարկերի խթանիչ գործառույթը ուղեցույց է միջակայքի վերին սահմանի համար, իսկ ֆիսկալ և կարգավորիչ գործառույթները ուղեցույց են հարկման մակարդակի միջակայքի ստորին սահմանի համար:
2. Հիմնավորվել է, որ հարկային քաղաքականությունը, ելնելով հարկերի խթանիչ գործառույթից, պետք է նպաստի տնտեսական աճը բնութագրող ⁴ փոխկապակցված նպատակային ցուցանիշների՝ ՀՆԱ-ի օպտիմալ աճի, առևտրային հաշվեկշռի բարելավմանը, զբաղվածության աճին և գների կայունության ապահովմանը:

3. Կոռեկացիոն և էկոնոմետրիկ գնահատման միջոցով մշակվել է մոդել և բացահայտվել է հարկային եկամուտների ուժեղ փոխկապվածություն միջին աշխատավարձի հետ, և չափավոր կախվածություն՝ արտահանման և տնտեսական ակտիվության ցուցանիշի հետ:
4. Հումքի արտահանման մաքսատուրքի սահմանման համար մշակվել է մոտեցում և առաջարկվել է որպես ուղեցույց կիրառել բանաձև՝ ձևավորված տվյալ արտադրանքի գնի մեծագույն և նվազագույն արժեքների վրա:

Ատենախոսության հիմնական բովանդակությունը

Ատենախոսության ներածությունում հիմնավորված է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը, ձևակերպված են ուսումնասիրության նպատակը և հիմնական խնդիրները, սահմանված են աշխատանքի արդյունքների գիտական նորույթը, տեսական, մեթոդաբանական և տեղեկատվական հիմքերը, ինչպես նաև արդյունքների փորձարկումն ու հրապարակումը:

Ատենախոսության առաջին՝ **«Հարկերի դերի և գործառույթների համակարգումը»** գլխում քննարկվել են հարկերի դերը տնտեսության մեջ, հարկերի գործառույթներն ու նշանակությունը տնտեսական համակարգում, ինչպես նաև իրականացվել է համեմատական վերլուծություն ԵԱՏՄ երկրների ու Վրաստանի հարկային մի շարք ցուցանիշների միջև:

Ատենախոսության երկրորդ՝ **«Հարկային համակարգի և մակրոտնտեսական ցուցանիշների փոխկապակցվածությունը»** գլխում իրականացվել է ԵԱՏՄ և Վրաստանի ուղղակի հարկերի դրույքաչափերի, մի շարք երկրներում հարկային բեռի համեմատությունն ու ուղղակի հարկերի վերաբերյալ գրականության ակնարկի ուսումնասիրություն:

Ատենախոսության երրորդ՝ **«Հարկային եկամուտների ազդեցությունը տնտեսական աճի վրա»** գլուխը նվիրված է ՀՀ հարկային եկամուտների և դրանց դինամիկայի ուսումնասիրությանը, կիրառվել է մոդել, որով փորձ է արվել գնահատել ՀՀ մի շարք մակրոտնտեսական ցուցանիշների ազդեցությունը հավաքագրված հարկերի ընդհանուր ծավալի վրա, ինչպես նաև ներկայացվել է առաջարկություն, թե ինչպե՞ս սահմանել արտահանման մաքսատուրքեր:

Դիփոդություններ ատենախոսության վերաբերյալ

Աշխատանքը զերծ չէ նաև թերություններից: Նշենք դրանցից մի քանիսը.

1. Ատենախոսությունյան տեքստում և սեղմագրում առկա են տարբերություններ, մասնավորապես, ատենախոսության տեքստում նշված է՝ «Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ հարկային քաղաքականությունն է, իսկ առարկան՝ հարկային քաղաքականության ազդեցությունը մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա», իսկ սեղմագրում՝ «Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ հարկային համակարգն է, իսկ առարկան՝ հարկային քաղաքականության արդյունավետ ազդեցության գնահատումը մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա, և դրան առընչվող հիմնախնդիրները»: Նման տարբերությունները շփոթեցման հիմք են հանդիսանում և ունեն հստակեցման կարիք: Ընդ որում, հարկային քաղաքականությունը չի կարող հետազոտության օբյեկտ հանդիսանալ:
2. Նորույթներից երկրորդ կետը չի կարող հանդիսանալ նորույթ, քանի որ տնտեսագիտության տեսության դասագրքերում արդեն իսկ սահմանված է, որ հարկային քաղաքականությունը պետք է նպաստի տնտեսական աճին և կարևորագույն չորս նպատակներին:
3. Չնայած այն հանգամանքին, որ հեղինակը նշել է մոդելի մշակումը որպես ատենախոսության նորույթ, պարագրաֆ 3.2-ում հստակ տրված է հղում այն հետազոտություններին, որոնցից վերցվել է տվյալ մոդելը: Ուստի, մոդելի հեղինակն ատենախոսը չէ:
4. Անհասկանալի է, թե ինչու՞ է հեղինակը պարագրաֆ 1.2-ում, որի անվանումն է «Հարկերի գործառույթների համակարգումը», դիտարկում ՀՀ հարկային եկամուտների ցուցանիշները, որը չի համապատասխանում վերնագրին և կոնտեքստին:
- 5. Էջեր 54-57-ում հեղինակը ներկայացնում է մի շարք մակրոտնտեսական ցուցանիշներ ԵԱՏՄ երկրների համար և անհասկանալի կերպով առանց որևէ պատճառահետևանքային կապի նշում է. «Այսպիսով, նպատակային ցուցանիշների համակարգված վերլուծության և գնահատման պարագայում կարելի է նշել, որ հարկային համակարգը հիմնականում դրական է

անդրադառնում բոլոր չորս՝ ՀՆԱ, առևտրային հաշվեկշիռ, գործազրկություն, գնաճ, նպատակային ցուցանիշների վրա»: Մինչդեռ, ատենախոսությունում որևէ հարկային քաղաքականության մասին խոսք չի գնացել (միայն ներկայացվել են մի քանի ցուցանիշներ) և պարզ չէ, թե՞ ինչու է հեղինակը եկել նման եզրահանգման:

6. Աղյուսակ 2.1.7 անվանումը չի համապատասխանում իր մեջ ներկայացված տվյալներին: Մասնավորապես, այն կոչվում է՝ «ՀՀ արտահանման կառուցվածք», մինչդեռ իր մեջ ներկայացված է ՀՀ արտահանումն ըստ երկրների:
7. Էջ 63-ում հեղինակը նշում է. «Արտահանման աճը ակնհայտ դրական արդյունք է և համահունչ է տնտեսական աճի հետ»: Անհասկանալի է, ի՞նչ է նշանակում տվյալ դրույթը, քանի որ զուտ արտահանումը հանդիսանում է ՀՆԱ-ի ըստ ծախսերի հաշվարկման մեթոդի տարրերից մեկը և անմիջականորեն ազդում է ՀՆԱ ցուցանիշի վրա:
8. Հեղինակն առաջարկում է նվազեցնել եկամտային հարկի դրույքաչափը, սակայն բազմաթիվ հետազոտություններ ցույց են տալիս, որ ամենաքիչ բացասական ազդեցությունը ՀՆԱ-ի վրա ունի հենց եկամտային հարկը: Գտնում ենք, որ հեղինակն ամբողջությամբ չի ուսումնասիրել տվյալ թեման և առկա ժամանակակից հետազոտություններն, ու սխալ եզրահանգումներ և առաջարկ է արել:
9. Էջ 68-ում հեղինակն օգտագործում է. «աշխատանքային եկամուտների հարկում» եզրույթը: Նման հասկացություն ՀՀ օրենսդրության մեջ բացակայում է:
10. Պարագրաֆ 2.2-ի վերնագիրն է՝ «Հարկային համակարգի ազդեցությունը մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա», մինչդեռ պարագրաֆում ներկայացվում են պարագրաֆ 1.3-ում տեղ գտած ԵԱՏՄ և Վրաստանի ուղղակի հարկերի դրույքաչափերի համեմատություն, հարկային բեռի մի շարք երկրներում համեմատություն ու ուղղակի հարկերի վերաբերյալ գրականության ակնարկ:
11. Չնայած պարագրաֆ 3.1-ի անվանումն է «ՀՀ հարկային եկամուտների դինամիկան և տնտեսական աճը», սակայն ՀՀ տնտեսական աճի վերաբերյալ որևէ վիճակագրական տվյալներ կամ հետազոտություն բացակայում է:
12. Էջ 81-ում հեղինակը գրականության ընդհանուր ակնարկից եզրակացնում է, որ «հարկային եկամուտների և ՀՆԱ-ի հարաբերակցության վրա ամենամեծ

ազդեցությունն ունենում են եկամտային հարկի փոփոխությունները, որին հաջորդում են ակցիզային հարկերը»: Մինչդեռ, ո՛չ իր կողմից բերված գրականության ակնարկում, ո՛չ էլ բուն ատենախոսության մեջ նմանատիպ եզրակացության դուրս բերման համար փաստարկներ չկան:

13. Ատենախոսությունում առկա են մի շարք հակասություններ: Մասնավորապես, էջ 92-ի 2-րդ պարագրաֆում հեղինակը նշում է, որ «Այս միտումը հիմնականում արտահայտվում է ԱԱՀ հավաքագրման աճով, որի աճը, ըստ վերջին տվյալների, արդեն բացասական է»: Մինչդեռ, տվյալ դրույթը հակասում է ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի 2024 թ. Տարեգրքերում ներկայացված ցուցանիշներին, մասնավորապես, ԱԱՀ-ն 2020 թ. կազմել է 471,587.9 մլն դրամ, 2021 թ.՝ 555,986.4 մլն. դրամ, 2022 թ.՝ 679,555.6 մլն. դրամ, 2023 թ.՝ 767,173.5 մլն. դրամ, 2024 թ.՝ դեռևս վերջնական պաշտոնական ցուցանիշները հրապարակված չեն:
14. Պարագրաֆ 3.2-ում՝ բացակայում է ընտրված մոդելի հիմնավորումը, առավել ևս հաշվի առնելով այն, որ ատենախոսության նպատակն է «գնահատել Հայաստանի հարկային քաղաքականության ազդեցությունը երկրի տնտեսական աճը բնութագրող մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա և բացահայտել հարկային քաղաքականության հետագա զարգացման ռիսկերն ու հնարավորությունները»: Ներկայացված մոդելը կրում է հակառակ բնույթ՝ ցույց է տալիս, թե ինչպես են մակրոտնտեսական ցուցանիշները ազդում հավաքագրված հարկերի ընդհանուր քանակի վրա: Գտնում ենք, որ առկա են հակասություններ ատենախոսության նպատակի/թեմայի և առաջարկված մոդելի միջև:
15. Ատենախոսությունում ներկայացված մոդելը մշակման և ուղղման կարիք ունի, քանի որ նախ և առաջ պարունակում է հետերոսկեդաստիկություն և $R^2=0.57$, ինչը նշանակում է, որ ընտրված գործոնները չեն ազդում ընտրված ցուցանիշի վրա:
16. Անհասկանալի է հեղինակի կողմից ատենախոսության վերջին գլխում գրականության ակնարկի իրականացումը: Ըստ էության, վերջին գլուխը պետք է նվիրված լինի առաջարկներին և դրանց ազդեցության գնահատմանը:
Չնայած ատենախոսության նախկին պարագրաֆներն ու վերլուծությունը նվիրված են եղել հարկերի գործառույթներին, քաղաքականությանը, մի շարք

մակրոտնտեսական ցուցանիշներին, վերջին գլխում կրկին իրականացվում է գրականության ակնարկ և անհասկանալիորեն այն նվիրված է պղնձի արտահանման մաքսատուրքերի դրույքաչափերին: Այս գլխում ուսումնասիրվել են պղնձի գնի և խտանյութի արտահանման ցուցանիշները ՀՀ-ում, սակայն պարզ չէ, թե ինչպիսի առնչություն ունի դա ատենախոսության նպատակի, ուսումնասիրության առարկայի և նախկինում աշխատությունում իրականացված հետազոտության հետ:

17. Ատենախոսությունում գրականության ակնարկն արված է ոչ համակարգված ձևով՝ սկսվում է որևէ մեկ թեմայով և ավարտվում մեկ ուրիշով: Օգտագործված 132 գրականության աղբյուրներից ընդամենը 10% է արդիական և հրապարակված վերջին հինգ տարիների ընթացքում: Տարեցտարի ավելանում են արդի օրինաչափություններն արտացոլող հետազոտություններ, և աշխատությունում անհրաժեշտ էր ներկայացնել վերջին տարիների ընթացքում իրականացված հետազոտություններն, որոնք ճշգրտորեն կարտացոլեին խնդրի ներկայիս իրավիճակն ու միտումները:

18. Ատենախոսությունում առկա են տեքստի ձևավորման հետ կապված մի շարք խնդիրներ:

- Մի շարք հասկացություններ ատենախոսության որոշ մասերում տրվում են հապավումներով, իսկ այլ մասերում՝ ամբողջական անվանումով, օրինակ՝ ՀՆԱ: Գտնում ենք, որ նպատակահարմար կլինեք հասկացությունն առաջին անգամ օգտագործելուց հետո այն կիրառել միայն հապավումով և այդ սկզբունքը պահպանել ամբողջ ատենախոսության ընթացքում բոլոր հասկացությունների նկամամբ:
- Պարագրաֆ 2.1 արտացոլված չէ բովանդակության ցանկի մեջ:
- Համաձայն ՀՀ ԲԿԳԿ-ի կողմից ատենախոսության ձևավորմանը ներկայացվող պահանջներին, գրականության ցանկը կարելի է ներկայացնել կամ այբբենական կարգով՝ նշելով հղումների համարները տեքստում, կամ համարակալված ըստ ատենախոսության մասերի հղումների: Մինչդեռ, ատենախոսությունում պահպանված չեն ո՛չ առաջին, ո՛չ երկրորդ ձևաչափերը: Օրինակ, 13-րդ աղբյուրի հեղինակն է 13. Radian,

A., իսկ 14-րդ՝ Afonso, A., & Sousa, R. M. (2012) և այդպես ամբողջ գրականության ցանկը:

Եզրակացություն

Բովանդակության հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ ատենախոսությունն իրենից ներկայացնում է ինքնուրույն հետազոտական աշխատանք, ինչի մասին վկայում են ուսումնասիրությունում ներկայացված արդյունքները: Աշխատանքում օգտագործված տեսական և գործնական մոտեցումները, այնպես ինչպես ուսումնասիրության ընթացքում ստացված արդյունքները ընդունելի են: Հետազոտության արդյունքում առաջադրված առաջարկությունների կիրառումը կարող է ազդեցություն ունենալ ՀՀ-ում ավելի արդյունավետ հարկային քաղաքականություն վարելու համար:

Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է աշխատանքի բովանդակությանը և իր մեջ ներառում է հիմնական պայմաններն ու արդյունքները: Ատենախոսության հիմնական դրույթները ներկայացված են յոթ գիտական հրապարակումներում:

Էմմա Աշոտի Թավադյան «Հարկային քաղաքականության ազդեցության գնահատումը ՀՀ մակրոտնտեսական ցուցանիշների վրա» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է ԲԿԳԿ-ի կողմից թեկնածուական ատենախոսության համար ներկայացված պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.03 – «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

տնտեսագիտության թեկնածու

Հ.Գ. Պետրոսյան

Հ.Գ. Պետրոսյանի ստորագրության իսկությունը հաստատում եմ՝

Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարանի գիտական քարտուղար, Բ.Գ.Թ.

Ռ.Ս. Կասաբաբովա

23.10.2025թ.